מסכת פסחים

חידושי רבינו דוד עמוד מס 236 פסחים בונפיד, דוד בן ראובן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לה, ב. [אבל לא בטבל. פשיטא [1]. בטבל טבול דרבנן [2]] [3]. תימה הוא היאך שאלו כאן פשיט', והלא לא מצאו לפנינו דין שאין יוצאין בטבל שיהא נכון אלא מטעם מי שאסורן משום בל תאכל [4] חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל עליו [5] חמץ אלא משום בל תאכל טבל, ואין אתה מוצא כן אלא לר' שמעון דלית ליה איסור חל על איסור אפי' באיסור כולל ובאיסור מוסיף ואין הלכה כמותו [6], ואם כן היאך שאלו פשיט' שהרי אינו אמת לפי ההלכה [7]. ואיפשר לדחות בזה דמתני' ודאי לא (מתקומא) [מתוקמא] אלא כר' שמעון, ומה ששאלו פשיטא אינו בעיקר הדין שלא היה צריך לאמרו אלא משום דמדרישא שמעת מינה הכי, דמדקתני יוצאין בדמאי משמע ודאי שאין יוצאין בטבל. ויהיה זה כאותה שאמרו בתחלת הפרק [8] עבר זמנו אסור בהנאתו פשיט', וכמו שפירשנו שם [9]. מכל מקום קשה הדבר שתדחה משנתינו מהלכה ואנו רואין כל הגאונים ז"ל שהם סומכים עליה [10]. ועוד ראיה ברורה, שהרי שנינו [11] לענין מרור יוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ויש במשמע ודאי שאין יוצאין בטבל, והרי לענין מרור אינו לאותו הטעם שאמרו לענין מצה שאין אסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל ולמה אמרו שאין יוצאין עליו [12]. ועוד שהרי פירשנו בטבל טבול דרבנן ואינו לדברי ר' שמעון.

ואומר הרב מורי נ"ר [13] שודאי משנתינו היא כהלכה שאין יוצאין בטבל, והטעם משום דהויא לה מצוה הבאה בעבירה [14] אלא שפסול מצוה הבאה בעבירה הוא פסולא דרבנן [15], כדמשמע בריש פר' לולב הגזול [16] דסמכי' לה מדברי קבלה דוהבאתם גזול את הפסח ואת החולה [17], ומשום דהויא ליה דין מצוה הבאה בעבירה פסולא דרבנן הוצרכו לומ' בגמ' שהוא פסול לדברי ר' שמעון משום שאין [איסורו] אלא משום בל תאכל טבל, או למאן דלית ליה מצוה הבאה בעבירה, דפלוגת' דאמור[א]י היא בריש לולב הגזול [18]. וכן עשו לענין סוכה שאמרו בפרק הישן [19] דחג הסוכות תעשה לך אתא למעוטי גזולה, שאע"פ שהגזולה פסולה משום מצוה הבאה בעבירה הוצרכו לפרש בו פסול מן התורה [20]. ובתוספות לא אמרו כן, אלא שאין דין מצוה הבאה בעבירה אלא לענין קרבן כענין שכתו' שונא גזל בעולה [21], שאין קטיגור נעשה סניגור, ודין הלולב כדין קרבן שאף הוא בא לרצות וכעין קרבן הוא, אבל בשאר המצות לא מצאנו בתלמוד דין מצוה הבאה בעבירה [22], וזהו שהוצרכו לענין מצ(ו)ה ולענין סוכה להביא להם פסול ממקום אחר. ולדבריהם אין משנה זו של טבל כהלכה, ויקשה להם פסול טבל שהוא נוהג אף במרור [23]. והרב מורי נ"ר הביא ראיה מן הירושלמי שפסול מצוה הבאה בעבירה נוהג בכל המצות, שאמרו שם במס' שבת פר' האורג [24]: הקורע בחמתו ועל מתו וכו', בעון קומי ר' אבא כמה דאתמר תמן השוחט חטאתו בשבת כפר ומביא חטאת אחרת אף הכא לא יצא ידי קרעו [25]. לא כן אמ' ר' יוחנן

בשם ר׳ שמעון בן יהוצדק מצה גזולה אינו יוצא [בה] ידי חובתו בפסח, אמ׳ לון תמן היא גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה, כך אנו אומרין הוציא מצה מרשות היחיד לרשות הרבים אינו יוצא ידי חובתו בפסח ומעתה הרי משנתנו כהלכה שאין יוצאין בטבל משום מצוה הבאה בעבירה[26].

אלא שמ״מ קשה הדבר למה אין אומרין דליתי עשה ולידחי לא תעשה[27] כמו שאמרו במילה בצרעת[28] ובסדין בציצית[29], דהכא נמי בעידנא דקא מיעקר לאו מיקיים עשה, כגון[30] שאין לו מצה אלא של טבל, ואף כשיש לו מצה אחרת כמו כן דינו שיוצא בה ידי מצוה, דהא לא קימ׳ לן כריש לקיש דאמ׳[31] כל מקום שאתה יכול לקיים את שתיהן מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה לא תעשה, כדאית׳ ביבמות[32]. ויש לנו כיוצא בזו שאין עשה דוחה לא תעשה לענין נדרים שאמרו[33] שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות, ולמה כן ואע״פ שיחול איסור הנדר על הדבר ויהיה אסור בלא תעשה ליתי עשה ולדחי לא תעשה[34]. וכן לענין שבועה בכולל שאמרו בירוש׳[35] שאם אמ׳ שבועה שלא אוכל מצה שאסור לאכול מצה בערב הפסח, ופירשנו הטעם במס׳ שבועות שבשעה שאוכל את המצה הוא עושה את השבועה שוא ואם כן נוח לו שיעבר על המצוה של מצה מאיליו ולא ידחה לא תעשה בידים[36], כענין שאמרו[37] לענין נדרים שאם אמ׳ הנאת תשמ[י]שיך עלי שאין מאכילין לו לאדם את האסור לו, והרי זה בהפך שעכשו עשה נדחה מפני לא תעשה ואנו אומרין בכל מקום דאתי עשה ודחי לא תעשה. וכ״ש שקשה הדבר כאן שאמרו בטבל דרבנן, שבטלו את עשה של מצה מפני איסור של דבריהם.

והנראה בזה שדין התורה הוא שלא יעשה אדם את המצות על ידי עברות, כגון שאם אין לו מצה בערב הפסח אינו רשאי לגזול ולאכול, שעל זה נאמר[38] בוצע ברך נאץ ה׳, וזה ודאי דבר פשוט הוא ודין תורה, אלא שאם עשה כן אפשר שיהא יוצא ידי מצה שכבר קיים את מצותו, אלא שחכמים פסלו את המצוה הזאת שלא יצא בה ידי חובתו, וזהו דין **מצוה הבאה בעבירה שהזכירו חכמים שאמרנו שהוא פסול של דבריהם. אבל (שיהא) [שאינו] רשאי לעשות אינו מדבריהם אלא מדברי תורה הוא, שנוח לו שיבטל מצוה מן המצות בשב ואל** תעשה ואל יעבר עבירה בידים כדי לקיים מצוה, כי לא לרצון תהיה לו זאת המצוה[39]. ולא בעבירה של תורה בלבד אמרו אלא אף בשל דבריהם אינו רשאי לעבור בידים על מה שאסרו עליו חכמים כדי לקיים מצוה של תורה, שחכמים העמידו דבריהם כלו[39]* במקום מצוה בשב ואל תעשה. ומזה הדין אמרו במשנתינו שאין יוצאין בטבל ואע״פ שהוא טבל טבול דרבנן, שנוח לו לאדם לבטל את המצוה משיאכל מה שהוא אסור עליו מדברי תורה או מדברי סופרים. אבל עדיין לא שמענו אם עבר ואכל אם הוא יוצא ידי מצוה אם לא, ועל זה הוצרכו לפרש שדברי ר׳ שמעון אינו יוצא כלל מפני שאין אסורו אלא משום בל תאכל טבל. ואע״פ שדינו שלא יצא משום מצוה הבאה בעבירה כמו שאמרנו, אין ר׳ שמעון צריך לפסול מאותו הטעם שהרי יש לו אסור מחוור מפני שאין איסורו אלא משום בל תאכל טבל. מעתה אין אנו מוכרחים לומר (מדין) [בדין] משנתינו שלא יצא ידי מצה מדין מצוה הבאה בעבירה, אלא שנאמר שלא אמרו במשנתינו אלא שאין לו לצאת כתחלה[41] בטבל אף בטבל טבול דרבנן, ואע״פ שאמרו בתחלת המשנה שיוצאין לכתחלה

בדמאי, (ד)בדמאי הקלו, אבל בשאר איסורין של דבריהם אין לו לעבר עליהן כתחלה [41] אפי' במקום מצוה. וכן בשנשבע כל זמן שחל עליו הנדר או השבועה מן הטעם הזה הוא זקוק שלא יאכל את המצה כדי שלא יעבר על האסור בידים. כללו של דבר שאין ראוי לו לעשות מצוות בעבירה, וזו דעת פשוטה והכתו' [38] צווח עליו ובוצע ברך נאץ ה'.

ומה שאמרו בדין אתי עשה ודחי לא תעשה הוא כשאין עליו עבירה כלל אלא כשעשה ולא תעשה פוגעין זה בזה במקום שאין לתפוש אותו בדבר כלל, כגון מילה בצרעת שאם יש לו צרעת במקום המילה אין לתפוש עליו כלום אלא שהוא בא לפנינו [42] אי זו מהן יקיים והדין עליו שיבא עשה וידחה לא תעשה, ואין לך לומר שהוא עושה מצוה בעבירה דליתיה ללא תעשה כלל שהרי ניתן לידחות מפני העשה, שאין זה כגוזל לאכול מצה או כאוכל טבל שיהיה [43] איפשר לעשות המצוה שלא בעבירה והוא עושה אותה בעבירה [44], אבל זה אי איפשר לו אלא בכך ואין להטיל עליו עונש עבירה כלל. וכן סדין בציצית אינו עושה עבירה כלל אלא שהסדין לפניו הוא חייב בציצית והוא שואל אם יתן בו ציצית של צמר אם לא, דין התורה שאין כלאים במקום מצוה, אין לך להטיל עליו עונש עבירה כלל. וכן יבמה במקום (שיהא) [שהיא] עליו ערוה הזכירו בה חכמים דין אתי עשה ודחי לא תעשה [45], שאין עליו צד עבירה אלא שהעשה ולא תעשה פוגעין זה בזה. והנשבע או הנודר שלא יאכל מצה אע"פ שאי איפשר לו לאכול בענין אחר מ"מ מטילין עליו עונש עבירה כשנשבע או נדר במקום מצוה, וטוב היה לו שלא להשבע ולא לידור והוא הביא עצמו לידי עבירה זו ונמצא עושה מצוה בעבירה [46], והוא בכלל ובוצע ברך ניאץ ה' שלא ניתנה העבירה לדחות בענין הזה. ולא סוף דבר שהוא אסור עליו מן התורה אלא [אף] מה שהוא אסור עליו מדברי סופרים כמו שאמרנו. ל"ש.

חידושי רבינו דוד עמוד מס 236 פסחים בונפיד, דוד בן ראובן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה